

Petr Drulák – Šárka Moravcová (eds.): Non-Western Reflection on Politics.

1. vydání. Frankfurt nad Mohanem: Peter Lang GmbH, 2013, 259 stran, ISBN 978-3-631-64354-9 (signatura knihovny ÚMV 59 835).

Problematika, kterou se *Nezápadní reflexe politiky* zabírá, je v českém akademickém prostředí ojedinělá, alespoň v tak ucelené formě, jakou nabízí tato práce. V minulých letech se sice objevila řada publikací o příbuzném tématu takzvaných nastupujících velmocí – jako například nedávné *Nové mocnosti globálního Jihu* (Piknerová – Šanc a kol. 2014), *Vzestup Indie a Číny: Přichází asijské století?* (Fürst a kol. 2011) či již starší *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti* (Balabán – Rašek 2010). Zmínit lze rovněž krátkou analýzu *Rozvojový potenciál států BRICS v 21. století* (Čechurová – Preis 2014). Avšak český ekvivalent k recenzované publikaci asi nebude možné nalézt, jelikož jejím cílem je přispět k probíhající debatě o oslabení etnocentrismu ve společenských vědách. *Nezápadní reflexe politiky* tak spadají do širšího proudu, který se kriticky vymezuje vůči dominantní pozici Západu a jeho myslitelů ve společenských vědách.

Na práci se podílel mezinárodní tým odborníků pod vedením Petra Druláka a Šárky Moravcové, kteří patří k významným a etablovaným autorům oboru. Mezi členy autorského týmu lze nalézt též výzkumníky z Číny, Jihoafrické republiky či Kolumbie, což považují vzhledem k zaměření publikace za důležitou a pozitivní skutečnost. Kniha je rozdělena na tři větší celky po čtyřech kapitolách, přičemž poslední kapitolu čtvrté části tvoří závěr napsaný Šárkou Moravcovou. Na samém začátku knihy pak stojí krátký úvod, jehož autorem je Petr Drulák. Odkazy na zdroje se nenacházejí na konci každé kapitoly, ale jsou sdruženy do jedné velké kapitoly na konci knihy, po níž následuje sdružený jmenný i věcný rejstřík. Naopak poznámky pod čarou lze najít v každé kapitole zvlášť.

První část knihy nese název „Politické myšlení v nezápadních oblastech“. Autorkou první kapitoly „Výměna znalostí mezi centrem a periferií: případ Latinské Ameriky“ (s. 21–33) je Arlene B. Ticknerová z kolumbijské *Universidad de los Andes*. Autorka se zde zabývá teorií závislosti a krátce rovněž teorií modernizace v kontextu Latinské Ameriky. Mimoto zmiňuje vztah mezi realismem jako jednou z hlavních teorií mezinárodních vztahů a teorií závislosti. V rámci teorie závislosti poukazuje na nejvýznamnější protagonisty tohoto směru. Zmiňuje také Guillerma O'Donnella, který se zabýval vztahem mezi industrializací a růstem politického autoritarismu v Latinské Americe. Podle autorky teorie závislosti vlastně reaguje na etnocentrismus typický pro teorii modernizace, jelikož na Latinskou Ameriku nahlíží jako na opožděnou či zaostalou kvůli její neschopnosti zachytit vývoj vyspělého světa (s. 26). Naopak protagonisté teorie závislosti tvrdí, že nerozvinutost a rozvinutost vznikly historicky jako produkt globální kapitalistické dynamiky. Teorie závislosti přispěla k exportu znalostí z Jihu na Sever, jelikož sociální vědy Severu konečně začaly brát v potaz problémy sužující globální Jih, nicméně jak autorka následně dodává, na praktické úrovni zůstává přínos teorie malý (s. 27). V závěru kapitoly pak Ticknerová uvádí, že sama teorie závislosti byla ovlivněna Severem, konkrétně teorií modernizace.

Druhou kapitolu „Politika vzájemných laskavostí v Kamerunu a dále“ (s. 35–53) napsal Francis B. Nyamnjoh, profesor antropologie na Univerzitě v Kapském Městě. Autor se v ní zabývá institucí *njangi* obecně a poté rovněž *njangi* v politickém kontextu. V Kamerunu označuje termín *njangi* či *tontine* (první zmíněný se užívá v angličtině, druhý pak ve francouzštině) praktiku či způsob solidarity, jak si skupiny nebo jedinci mohou usnadnit život na základě vzájemně důvěrných vztahů (s. 37). Institut *njangi* sahá až do koloniálních dob, dnes je pak nejvíce ztotožňován se systémem mikrofinancí, který je typický pro rozvojové země. Kamerun je podle Nyamnjoha rozdělen na jednotlivé vzájemně si

konkurující oblasti právě podle soupeřících skupin *njangi*. Autor se v závěru kapitoly krátce zmiňuje o Nigérii, kde funguje podobná instituce, jako je *njangi*, kterou označuje za „kmotrovství“. Podle autora všechno, co Západ mnohdy považuje za korupci či klientelismus, pokládají místní obyvatelé pouze za dobré vztahy či dobré služby.

Autorem třetí kapitoly „Islámská demokracie: vnitřní rozpor?“ (s. 55–70) je Petr Kratochvíl, současný ředitel Ústavu mezinárodních vztahů. Zabývá se v ní (problematickým) vztahem islám–demokracie, jakož i nárůstem rozmanitého a těžko analyzovatelného politického islámu. Proto se zde snaží nastítnit současné přístupy a metody jeho zkoumání, přičemž nezapomíná ani na nejčastější badatelské chyby. Autor se v textu rovněž věnuje otázce svrchovanosti, která je v islámu odvozována od Boha, nikoliv od občanů, což je při implementaci demokracie v islámských společnostech poněkud problematické. Také zmiňuje často opakovaný slogan „Islám je východisko“ a podotýká, že navzdory své atraktivitě toto heslo vlastně nenabízí žádná řešení (s. 63). V závěru autor konstatuje, že ačkoliv islámská politická teorie nenabízí plnohodnotnou alternativu k demokracii západního typu, disponuje řadou prvků, na nichž může islámská demokracie stavět (s. 70).

Kapitola čtvrtá se jmenuje „Čínská politická metafyzika: Kniha proměn“ (s. 71–87) a jejím autorem je Petr Drulák, který v současné době působí jako politický tajemník na českém ministerstvu zahraničních věcí. Petr Drulák se v kapitole zabývá čínským přístupem k mezinárodní politice. Nejprve uvádí jeho stručný vývoj a poté se věnuje jeho současné podobě. Čínský přístup k mezinárodním vztahům je relativně nový a mimoto značně problematický, ostatně, jak podotýkají někteří kritici, čínská teorie mezinárodních vztahů je více ideologická než vědecká (s. 73). Mnozí čínští vědci se tak namísto vytváření explicitně čínské teorie mezinárodních vztahů raději snaží obohatit tu stávající. Nejvýznamnější čínská teorie mezinárodních vztahů se však pojí se jménem Qina Yaqinga, který je považován za jejího tvůrce. Čerpá v ní ze starodávného konceptu *tianxia* (doslova „vše pod nebem“) a rovněž z konfucianismu. Dále se Drulák detailně zabývá metafyzikou čínského politického myšlení, která se nápadně odlišuje od západního politického myšlení. Vlastně tak analyzuje Qinovo dílo a s ním i dvě související kanonické knihy konfucianismu a taoismu – *I-ťing* a *Tao te ťing*. Jak v závěru autor podotýká, ve výsledku je čínský pohled na mezinárodní vztahy hierarchičtější, mnohem méně konfrontační a více holistický než dnes dominantní pohled Západu (s. 87).

Druhá část knihy je nazvána „Nezápadní koncepty politiky“. Autorkou její první kapitoly „Liberační projekt: mexická zkušenost“ (s. 89–106) je Šárka Moravcová (provdaná Kolmašová), výzkumná pracovnice Metropolitní univerzity Praha. V kapitole se zevrubně zabývá filozofem Leopoldem Zeou, který určil dominantní chápání národní identity v regionu. Pro Latinskou Ameriku bylo totiž po dlouhou dobu typické (nekritické) přijímání angloamerických teorií. Termín *proyecto liberacion* užitý autorkou v nadpisu kapitoly byl vytvořen Zeou jakožto normativní koncept nápravy útlaku (s. 89). Zmíněným konceptem se autorka dále detailně zabývá a nevynechává ani jeho praktický význam v současné mexické politice. Autorka si v textu všímá i kritiky Zeova díla upozorňující na vytváření metahistorie (s. 96). Pozornost věnuje také začleňování původních obyvatel do mexické společnosti, pro které bylo charakteristické cílené vytvoření homogenity, což Zea nazývá „civilizační projekt“ (s. 102). S tím však všechny skupiny původního obyvatelstva nesohlasily, například hnutí zapatistů, které tak opět odkazuje na Zeův osvobozenecý koncept. Autorka v rámci svého příspěvku nabízí také přehlednou tabulku, kde srovnává Zeův přístup k identitě s liberálním a kritickým přístupem (s. 99).

Druhou kapitolu „Náčelnictví a politická kultura: případ Ghany“ (s. 107–121) napsal afrikanista Petr Skalník, který nyní působí na katedře politologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. Autor se zde zabývá tím, jak současná politická kultura může vysvětlit pozici Afriky ve světě (s. 107). Domnívá se, že k zodpovězení otázky je třeba zajít hlouběji do historie, proto se zabývá prekoloniální epochou a také evropským kolonialismem. Náčelnictví bylo otřeseno nejenom vlivem Evropanů, ale i Afričané se začali ptát,

nakolik je náčelnictví legitimní, neboť náčelníci již neodvozovali legitimitu od svých předchůdců, ale od zástupců koloniální správy. To je podle autora jedna z hlavních příčin, proč zavádění demokracie v Africe nebylo příliš úspěšné (s. 110). Následně vymezuje hodnoty, s nimiž se nezávislí afričtí vůdci nově ztotožňovali, a přidává k nim své komentáře. Zevrubně se zabývá prvním prezidentem nezávislé Ghany Kwameem Nkrumahem. Autor zde rovněž předkládá výsledky svého terénního výzkumu, který prováděl na severu Ghany v oblasti zvané Nanuŋ. Dochází k závěru, že zavedení nepřímé vlády se zapojením původních politických autorit poslouží k upevnění demokracie (s. 120). Nakonec tento proces označuje výrazem „*nová nepřímá vláda*“ (s. 121).

Autorem třetí kapitoly, nazvané „Dar al-islam, dar al-harb a hidžra: klasická paradigmata v moderním arabském světě“ (s. 123–141), je arabista a odborník na islám Miloš Mendel, který působí v Ústavu religionistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Autor hned v úvodu předznamenává, že současné problémy muslimského světa je třeba hledat hluboko v historii, jelikož islám neprošel obdobnými (pozitivními) historickými epochami jako křesťanství či judaismus (s. 123). Termíny *dar al-islam* (dům islámu) a *dar al-harb* (dům války) jsou klasické (geopolitické) koncepty islámu, které několikrát prošly jistou obměnou, a jak autor poznamenává, striktní geografické vymezení na islám a neislám nikdy neexistovalo (s. 126). Dalším příbuzným termínem je dnes velmi aktuální hidžra, které autor věnuje pozornost i dále v textu, kde se zabývá tím, jestli je právně či eticky ospravedlnitelná. Tato kapitola se od zbytku publikace formálně odlišuje užitím odrážek.

Čtvrtou kapitolu „Tradiční čínská kultura a východoasijská bezpečnostní spolupráce“ (s. 143–162) napsal expert na region východní Asie Wang Fan. Wang působí jako zástupce ředitele *China Foreign Affairs University* v Pekingu. Úvod je *de facto* jakousi kritikou západních teorií, jakož i kritikou Západu jako takového. Avšak následně autor podotýká, že čínské a západní ideje se mohou vzájemně doplňovat a vytvořit tak (tolik potřebnou) rovnováhu mezi oběma kulturami (s. 144). Dále se autor zaobírá tím, jak vlastně Čína projektuje své vnitřní ideje do východoasijského regionu. V rámci *zhengtiguan* (holismu) Wang mluví o takzvaném *lékařském přístupu*, pro který je charakteristické zaměření současně na původ i následky daného problému, nejenom na následky samé (s. 146). V rámci *bianzheng siwei* (dialektického myšlení) autor zmiňuje logiku interakcí, toleranci a flexibilitu. Konečně v rámci *zilu* (sebekázně) pojednává o sebereflexi, sebeovládání, altruismu a o principu nevynucování. V závěru kapitoly autor komentuje vybrané otázky čínské zahraniční politiky. Wangova kapitola je velice zajímavá i proto, že autor je Číňan a vyjadřuje se k otázkám čínské zahraniční politiky. Přitom užívá obraty jako „musíme“, „měli bychom“ atd. a tím jeho příspěvek nabývá osobnějšího rázu.

Poslední, třetí část publikace nese název „Západní koncepty mimo oblast Západu“. První zde obsaženou kapitolu „Teorie závislosti: srovnání Latinské Ameriky a Afriky“ (s. 163–179) napsal Miroslav Jurásek, který se specializuje na teorie mezinárodních vztahů a na region Latinské Ameriky. Cílem kapitoly je, jak autor na s. 164 podotýká, „*ukázat a srovnat dvě varianty teorie závislosti, přičemž jedna bude aplikována na Latinskou Ameriku a druhá na Afriku*“. Autor se nakonec rozhodl pro Andrého Gundera Franka a Samira Amína, kteří reprezentují radikální variantu teorie závislosti. Autor dále předkládá otázky, kterými se hodlá následně zabývat: „*Může být teorie využita v jiném geografickém prostředí bez podstatné modifikace?*“ A dále: „*Mohou hrát osobní preference důležitou roli?*“ Následně se věnuje srovnání děl obou autorů. Nejprve se vymezuje k Frankovi a poté přechází k Aminovi. U obou nevynechává ani přenesení jejich teorií do praxe a v textu lze najít i přehlednou tabulku srovnávající dílo obou autorů (s. 177–178). Domnívám se, že na obě položené otázky si autor dokázal odpovědět. U Franka autor dochází k závěru, že se nevymezoval geograficky ani kulturně a že důležitou roli hrály jeho osobní preference (s. 179). Naproti tomu Amin podle autora upřednostňoval kulturní determinanty, což mu však nezabránilo v zevšeobecňování jeho výzkumu (s. 179). Konečně

Ize podle autora Frankův přístup označit za „teoretičtější“ než Aminův, což přisuzuje Frankovu nezájmu o historickou korektnost (s. 179).

Autorkou druhé kapitoly „Lidská práva a islám: konstituční debaty v Egyptě a Tunisku“ (s. 181–197) je odbornice na islám Zora Hesová, analytička Výzkumného centra AMO, která se zde zabývá problematickým vztahem mezi islamismem a demokracií. Podle autorky lze v Tunisku a v Egyptě mluvit o takzvaném islamistickém paradoxu. Ve volbách zvítězily strany jako Muslimské bratrstvo (Egypt) či al-Nahda (Tunisko), přičemž současně stály proti prázdnému materialismu a individualismu Západu a současně podporovaly volební demokracii (s. 182). Dále autorka analyzuje pozici Západu vůči těmto nově vládnoucím stranám. Uvádí také jak oficiální pokusy muslimských států vytvořit deklarace o islámských perspektivách na lidská práva v několika posledních desetiletích (s. 184–186), tak intelektuální přístupy (současných) islámských myslitelů k lidským právům. Nakonec autorka detailně analyzuje přípravu ústavy v Egyptě a v Tunisku a dochází k závěru, že tento proces v obou zemích nebyl založen na konsenzu, jako spíše na konfliktu mezi starou a novou elitou.

Třetí kapitolu „Multilateralismus: Spojené státy a Japonsko“ (s. 199–215) napsal odborník na oblast východní Asie Michal Kolmaš, akademický pracovník Metropolitní univerzity Praha. Autor se zde zabývá diskurzivním významem západního zahraničněpolitického konceptu multilateralismu, jelikož se domnívá, že bylo málo pozornosti věnováno kulturním rozdílům mezi politickými diskurzemi Východu a Západu (s. 199). K tomu užívá metodu diskurzivní analýzy. Autor uvádí rovněž vznik západního konceptu multilateralismu. Volba USA a Japonska podle autora nebyla náhodná, jelikož USA jsou spjaty s multilateralismem po konci druhé světové války a jsou rovněž úzce spjaty s dominantním přístupem ke zkoumání zahraniční politiky (s. 204). Naopak Japonsko bylo dlouho izolovanou zemí, která promítá do zahraniční politiky své tradice. Ve zbytku kapitoly pak autor aplikuje diskurzivní analýzu na americký a japonský bezpečnostní diskurz v období ohraničeném roky 2001 a 2013. Na s. 215 pak autor nabízí přehlednou tabulku srovnávající multilateralismus v USA a Japonsku.

Závěrečná kapitola celé knihy se nazývá „Mezi tradicionalismem a westernizací“ (s. 217–226). Její autorka Šárka Moravcová v ní shrnuje obsah celé knihy, avšak také se zabývá otázkou, do jaké míry je vlastně tolik proklamovaný mezikulturní dialog v post-bipolárním mezinárodním systému platný. Nezmiňuje však jen dnes již mainstreamové autory, jako je Samuel Huntington či Francis Fukuyama, ale rovněž Ernesta Laclaua. Podle autorky není třeba slepé akceptace všeho jiného, ale postačí například přijetí skutečnosti, že neexistuje univerzalita (s. 224).

Vzhledem k tomu, že publikace je psaná anglicky, považuji za vhodné poznamenat, že čtenář zvyklý číst v angličtině by s ní neměl mít nejmenší problém. Není psána složitým jazykem, jelikož jistě i autoři sami mají zájem na co možná největším rozšíření publikace. Jako slabou stránku celé knihy lze uvést omezený rozsah většiny kapitol, avšak při tak velkém tematickém rozsahu ho lze akceptovat. Omezený rozsah kapitol někdy neumožňuje uchopit zkoumanou problematiku do hloubky tak, jak to vyžaduje, a výsledkem je pak pouze povrchní přehled. Toho si však myslím autoři byli dobře vědomi, neboť se snažili své příspěvky co možná nejvíce zhustit. Většina kapitol má přitom – zřejmě záměrně – totožnou strukturu. Jako jinou slabší stránku knihy lze uvést pravděpodobně nahodilý výběr autorů. Proč nebyl autorem jedné z kapitol věnujících se islámu muslim? Přes výše uvedené, spíše drobné výtky však knihu nelze než doporučit odborníkům z oborů mezinárodních vztahů, politologie aj., ale i laické veřejnosti s alespoň elementární znalostí angličtiny. Myslím, že by mohla napomoci chápání některých možná až tabuizovaných témat – příkladem budiž postoj většinové české společnosti vůči islámu.

Alfred Kramer

Literatura

- Balabán, Miloš – Rašek, Antonín (2010): *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti*. Praha: Karolinum.
- Čechurová, Monika – Preis, Jiří (2014): *Rozvojový potenciál států BRICS v 21. století*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Fürst, Rudolf a kol. (2011): *Vzestup Indie a Číny: Přichází asijské století?* Praha: ÚMV.
- Piknerová, Linda – Šanc, David a kol. (2014): *Nové mocnosti globálního Jihu*. Praha: Dokořán.